

Nämndemännen har en alldeles nödvändig uppgift som inte har direkt med beslutsfattandet att göra. Nämndemännen är de enda icke-jurister som får tillfälle till en någorlunda bred insyn över vad som sker vid domstolarna. De kan – eller borde kunna – reagera mot missförhållanden i kommunikationerna mellan funktionärerna å ena sidan och parter, vittnen m.fl. å andra sidan. Och de kan – eller skulle kunna – förhindra att rättegångarna och överläggningarna domineras av sådana fackbundna tankemönster och beteenden som så lätt kan breda ut sig inom en yrkeskår så särpräglad som juristernas. Sköter nämndemännen dessa uppgifter? Det förefaller knappast så. Det är på den punkten som kritik bör sättas in. Lekmän måste finnas vid domstolarna. De borde vara mera inriktade än hittills på att ställa frågor till juristerna och att framföra konstruktiv kritik till dem.

Något annat att reagera mot i Elsa Sjöholms artikel? – Är det inte verklighetsfrämmande att tänka sig att direkta kommunala val skulle ordnas för ett så speciellt syfte som att utse nämndemän? – Viktigare: Hur förhåller sig Elsa Sjöholms önskemål om bättre likhet inför lagen till hennes propå om att hovrätterna borde avskaffas? Är det inte nödvändigt ur rättssäkerhetssynpunkt att vi har effektivare efterprövningsmöjligheter än vad som kan åstadkommas genom de fåtaliga fall som kan komma upp i högsta domstolen? – Slutligen: Elsa Sjöholm reagerar mot att samma bevismaterial kan värderas olika av olika domstolar. Naivt, tycker jag. Finns det något område – i vetenskap, i konst, i politik eller i vad som helst – där en bedömare kan våga påstå att han funnit det enda rätta svaret?

NOT

1. Uppsatser av Nils-Eric Schultz (1971), Thomas Hennig (1971), Eva Munck af Rosenschöld (1975), Björn Christoffersson (1979), Helene Stålmarch (1979) och Thomas Berner (1981). Uppsatserna (otryckta) finns arkiverade vid juridiska institutionen i Lund.

Ett klädsamt förslag

Av Ulf Stridbeck

Inspirerad av en debatt som förekommit i två svenska juridiska tidskrifter, Svensk Juristtidning (SvJt) och Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund (TSA) vill jag här låta Retfærds läsare ta del av debatten. Avslutningsvis framför jag ett eget förslag. Debatten i SvJt fördes på 1940-talet och debatten i TSA är från dess två senaste nummer (hösten 1986). Därmed är frågan både historiskt förankrad och samtidigt aktuell.

I samband med den svenska rättegångsreformens införande under 1940-talets slut pågick i Svensk Juristtidning en idédebatt om införande av domare-dräkt. Debatten ansågs tydligen så viktig att den fördes i tre nummer av tidningen och fyllde sammanlagt 15 sidor.

Debatten engagerade inte bara svenska jurister utan även nordiska inlägg förekom. Overretssagfører Henrik Sachs: »Det kan formentlig uden Forbehold udtales, at der nu blandt danske Advokater hersker almindelig Tilfredshed med Kappen, og at man – forudsat at de praktiske Vanskeligheder kan overvindes – gerne saa dens Anvendelse udvidet til ogsaa at gælde ved Underretterne.« (I en not anföres att »de fleste nogenlunde hyppigt procederende Advokater har deres private Kappe hængende i Retsbygningen i København til Brug i Landsretten og Sø- og Handelsretten. Desuden har Sagførersamfundet sammesteds et Antal Kapper til Disposition for Medlemmerne. Man kan ikke regne med, at de procederende Advokater ogsaa vil anskaffe private Kapper til Opbevaring ved de mange Underretter. Der er derfor for Advokaternes Vedkommende næppe anden Udvej end, at Sagførersamfundet har nogle Kapper til Disposition i alle Retslokaler. Det kan blive vanskeligt at gennemføre i den nuværende Forsynings-Situation.«)

Från danskt domarhåll framförde presidenten i Østre landsret Kaj Mundt att man ej har »mærket noget Tegn paa, at Benyttelsen af Kapperne skabte en unaturlig Afstand mellem Rettens Personer og de mødende.« Snarare kan avståndet betraktas som naturligt, speciellt i förhållande till nämnden. I en annan artikel betonades just det självklara med att den folkvalda nämnden bor-

de se folklig ut även i klädseln.

Sorenskriver Ole F. Harbek från Lillestrøm, Norge, poängterar att alla »fra domstolene, sakførerne, pressen og publikum« är nöjda. Trots att kappan är enkel ger den domstolsförhandlingarna »et ytre preg av verdighet«. Han upp-lyser vidare om att det väcktes en motion några år tidigare från Høyesteretts sida om en förändring med hänsyn till färgen på kappan. »En del av høyesterettsdommerne mente at det ville stemme bedre med gammel tradisjon om farven på bremmen var purpur- eller skarlagensrød istedenfor fiolett. En annen fraksjon mente derimot at også bremmen burde være sort. Ingen av forslagene er dog blitt gjennomført. Særlig forslaget om at også kappens brem bør være sort, kan vel sees som utslag av den oppfatning at det ikke er om at gjøre å gi dommerkappen et særlig iøynefallende eller glimrende utstyr, men at det vesentlige er at den skal bidra til å gi retten et preg av enkel verdighet.« Det här med värdighet var inte lätt. För »bydommerne« var det plikt att bära kappan medan det var dispositivt i landsdistrikten. »Grunnen til dette er at i de distrikter hvor retten er henvist til å bruke tarvelige rettslokaler, vil det harmonere dårlig med et høytidelig utstyr for dommeren personlig.«

Harald Sund, advokat från Oslo framför en »praktisk mangel«. »Det gjelder de vidt tilskårne ermene som har en plagsom tendens til å bringe uorden i de dokumenter og notater en har liggende foran seg. Men det får en finne seg i for det er kanskje særlig de vakre, vide ermene som bidrar til å skape kappens verdige karakter.« Den svenske advokaten Hugo Lindberg framför ytterligare en praktisk synpunkt. Nämligen att kläder far illa av timplång nötning mot stolsitsar. »Tjänstedräkten spar på klädkontot och döljer vardagskostymens skröpligheter. Med ett ord – tjänstedräkten gör oss bättre än vi är. Det kan kanske behövas. I varje fall skadar det inte.«

Inspirerad av denna debatt tog rådmannen i Göteborg Andreas Cervin till orda. I en artikel i Stockholms-Tidningen, kallad Kejsarens nya kläder, vänder han sig till dem som yttrat sig »med den grannliga värdighet, som tillkommer icke bara en domare utan även en som glömt sig kvar i ett förgånget tidevarv«. Dessa, främst överrättsdomare, framhöll bland annat att domarens uppgift är att genom saktmodigt övervägande tränga fram sanningen. Detta sker avgjort bäst icke i kavaj utan i svart kapp. Denna skapar ett intryck av allvar, värdighet och stil. Den är desslikes utomordentligt praktisk. Den kan slängas över flanellbyxor och skjorta på sommaren och genast är allvarligheten, värdigheten och stilen där. En särskild ämbetsdräkt inskärper i varje stund hos domaren vikten av värdigt uppträdande. Den sträcker sin verkan även till de uppträdande i övrigt och erinrar om livets allvar. En domare anser att en kapp skulle kunna bidra till domstolens värdighet genom att dölja eventuella kroppsliga skavanker. Att den skulle kunna dölja även de andliga har väl ingen sagt men säkert många räknat med, tillägger Cervin. Mot dem som tror

att en domardräkt skulle kunna förhindra obetänksamma inpass och dylikt samt bidra till reda och koncentration i förhandlingarna, skriver Cervin, att detta är ett uttryck »för överjordisk menlöshet såvida det ej är en yttring av åderförkalkning.«

Dräkten förväntas även ha en praktisk funktion som en slags förträfflig overall med insydd pompa och ståt över skjorta och byxor. Cervin gör här en parallell med förhållandena inom kyrkan där en biskop är olika klädd jämfört med en kaplan. Han frågar sig om inte en domardräkt medför att även domarna måste skilja sig åt sinsemellan. »Med den kastanda och rangordning, som är väl omhuldad inom domarkåren, kommer det nog att ödas mycken tid på att skilja fåren ifrån getterna.« Förespråkarna för domardräkter tror sig ha funnit lyckans galoscher, menar Cervin. Vad domaredräkt egentligen är, så är den något mycket oväsentligt. Detta kommer också tiden att visa spår han. »Men när vi nu har både kungliga och icke kungliga domstolar, så kunde man ju låta de förra, som verkar något onyktra, få den dräkt de åtrår. Majestät och mildhet skulle då stråla kring dem, enligt uppgift. Ville de i sammanhang därmed gå in för mörka skor och byxor, allvarliga anletsdrag, ett milt tal och – för majestätets skull – en allvarlig kamning och en avmått gångart, borde man kanske inte motsätta sig deras önsksningar. I underrätterna, där det säkert processas mera praktiskt och mänskligt, är kavajen fortfarande en god ämbetsdräkt. Det har gått bra hittills. Några vettiga anmärkningar har inte kunnat göras. Men skall det nu processas på vanligt sätt även i de kungliga domstolarna, känner man sig kanske lite skakis där. Domardräkten döljer nog detta så där tämligen. Alltså, låt dem börja. Skulle det gå som man där hoppas och folk tackar sin Gud för att de i mål av 'livsavgörande betydelse' sluppit att dömas av män i kavaj, så får väl vi komma efter. Vi väntar således och ser, samt hoppas på ett tillnyktrande.«

Det blev nu ingen dräkt för de svenska domarna. Men hösten 1986 dyker detta allvarliga spörsmål upp igen. Denna gång i advokaternas tidskrift, TSA. Advokaten Elisabeth Tegnæus-de Nazelle, Paris initierar debatten. Flera av de tidigare förekomna synpunkterna går igen, som det värdiga och det praktiska med dräkten. En ny synpunkt hon framför är den kollegiala. »Denna vida, svarta, veckade kapp, som bäres av advokaterna (i Frankrike) ger en känsla av samhörighet till en yrkesgrupp, kanske något av en förnimmelse av 'skräväsens' i positiv bemärkelse. Allmänheten får klart och tydligt bedked om vem som är advokat, så snart den träder innanför domstolens dörrar. De vida kapporna ger ett ganska vackert och imponerande intryck, när man ser advokaterna ivrigt gestikulerande och diskuterande med sina klienter.« Vidare har hennes franska kollegor svårt att förstå hur det är möjligt att i Sverige vara utan »robe«. »Hur kan man då se skillnad på part och advokat?« Kappan framhåller således distansen mellan advokat och allmänhet men samtidigt

likställigheten mellan kollegorna. »Under denna 'robe' bäres välskurna kostymer eller jeans och skjorta, Chaneldräkter eller enkla klänningar, helt enligt var och ens olika smak och ekonomiska förmåga. – Ingen möjlighet finns däri-genom att inverka på domaren, väcka dennes beundran eller irritation.« Här införes alltså ett nytt argument, rättssäkerhetsargumentet, som innebär att ett provocerande klädesval inte medför ett negativt inflytande på målets utgång. Slutligen det praktiska argumentet. »Dräkten är lätt att rulla ihop till en storlek av ungefär en tjock tidningsrulle och följaktligen enkel att ta med sig i portfölj eller större bag. Inget särskilt omklädesrum fordras. Advokaten 'sveper' lätt om sig denna 'kappa', när han eller hon anländer til domstolen och befriar sig lika lätt från den, när domstolsförhandlingen är avslutad.«

Diskussionsförslaget följdes upp i följande nummer av TSA. Två advokater var positiva och önskade att Samfundets styrelse borde uppta denna fråga till behandling och därmed verka för att advokat-kappa införes. »Det är ett utmärkt sätt att enkelt främja vår kårs status.« Dessutom är kappa mera regel än undantag på många håll i Europa.

Advokaten Borgström tyckte också att förslaget var bra men ville utvidga det ytterligare. Risker för beblandning med andra elimineras ytterligare om samtliga i rättssalen har olika färger. Borgström tar här upp den tråd som Ole F. Harbek var inne på. Den om färgens betydelse. »Exempelvis kan advokat-kappan vara vit medan åklagaren kan ha en svart kappa. Rättens ledamöter kan ju ha en tvåfärgad kappa i vitt och svart. Andra färger är naturligtvis tänkbara. Själv skulle jag gärna bära en purpurfärgad mantel, kanske med ett §-tecken i midnattsblå färg på magen.« Även de tilltalade bör få ha en färgad kappa på sig. »En vit kappa, kanske helst benvit för att inte överdriva, skulle kunna markera att den tilltalade anser sig oskyldig medan en svart eller mörkblå kappa skulle kunna stå för erkännande av skuld eller möjligen precis tvärtom.« Likställigheten i rättssalen skulle å andra sidan framstå ännu tydligare om samtliga agerande hade samma färg på kappan. »En helt annan uppläggning skulle vara att samtliga agerande istället vore nakna, något som i och för sig kanske skulle få en negativ effekt på koncentrationsprincipen. Men alla som har varit t ex i en bastu vet att känslan av jämställdhet är näst intill fullständig i naket tillstånd. I bastun skiljer ju sig som bekant inte direktören och sophämtaren nämnvärt åt och ingen ger genom sitt utseende intryck av att vara förmer än den andre.« Slutligen tillför Borgström att man med utmanande hårkreationer kan manipulera eller provocera domstolen. »Att föreslå att samtliga agerande i rättssalen skall uppträda med rakat huvud är väl att gå lite för långt. Peruker framstår som något förlegat men man skulle kunna tänka sig mössor i något snyggt tyg.«

Här har således klädesfrågan varit uppe till behandling med avseende på domarna och advokaterna i deras respektive tidskrifter. Men hur är det med

lärarna i juridik. Frågan är om inte dessa argument, det praktiska med »arbetskläder«, likställigheten med kollegor, respekten och värdigheten inför yrket, distansen till »de övriga«, är tungt vägande för att universitetslärarna – professorer, docenter, lektorer och adjunkter – borde låta sina fackförbund driva frågan om inrättande av en tjänstedräkt. Lärarna, speciellt de som är barn av 1968, skulle härigenom kunna återupprätta auktoriteten och respekten för kunskapen då den förmedlas i föreläsningssalen eller vid Nordiska Forskarkurser.

LITTERATUR

Stockholms-Tidningen 10 april 1948.

Svensk Juristtidning 1947 s 674.

Svensk Juristtidning 1948 s 54 ff.

Svensk Juristtidning 1948 s 120 ff.

Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund 1986 nr 6 och 7.